

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարեկան 6 ռուբլի
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ»:

Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak»:

Տէլէֆօն № 253:

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բաց է կիրակի և առն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են

խրաբանչիւր բառեր 2 կոպեկ:

Տէլէֆօն № 253:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՔԱՂԱՔԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 ռուբլի տալիս և մէկ և տասն ամսական՝ 9 ռ., ինչ և ութ ամսական՝ 8 ռ., եւ յոթ ամսական՝ 7 ռ., վեց ամսական՝ 6 ռ., հինգ ամսական՝ 5 ռ., չորս ամսական՝ 4 ռ., երեք ամսական՝ 3 ռ., երկու ամսական՝ 2 ռ., ամսական՝ 1 ռուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿ»-ը՝ Կոպիկի և ԽՊՐԱԳՐԱՍՏՆԵՐ: Օտարաբարդարողները պէտք է գրեն հետևեալ հասցեով՝ Тифлисъ, Редакция «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից Tiflis, Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՂԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպական կոնցրետի քաղաքական նշանակումը. — Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Աշխատատեղի պէտք է ապահովանայ. Խաղաղարարական ժողովում. Օտարաբարդարողները պէտք է գրեն հետևեալ հասցեով՝ Тифлисъ, Редакция «МШАКЪ»: Իսկ արտասահմանից Tiflis, Rédaction «MSCHAK»:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպական քաղաքական աղէտներն առաջ լին հանրապետական դեր կատարած չէր լինելու համար, երկար տատանումներից յետոյ հասաւ այն կարգադրութեան, որ միայն պետութիւններն ընդհանուր համարաւորութեամբ և գործակցութեամբ կարելի է հիւրընկալել: Արեւելքի դործերը: Ուրիշ ճանապարհ չէր կար դիպումատեղի առաջ. պետութիւնների շահերը, ձգտումները այնքան տարբեր էին, այնքան միմեանց հակառակ, որ միայն ընդհանուր համաձայնութիւնը կարող էր մի կէք ցոյց տալ: Այդ համաձայնութիւնը վերջին տարիների պատմութեան մէջ յայտնի է եւրոպական կոնցրետի անունով: Նոյն իսկ կոնցրետ կազմելն էլ մեծ բան էր համարվում եւրոպական աշխարհում: Ոչ ոք առանձին, ամենքը միասին—այս էր նշանա-

բանը: Դրա դադարարական կողմն էր, ինչպէս յայտարարվում էր աշխարհին, միջոցներ ձեռք առնել, որ արեւելեան հարցը չէր հրքահիվ, մի և նոյն ժամանակ թոյլ չէր տալ, որ արեւելեան քրիստոնեաները մշտական ապագայների մէջ մնան:

Մենք յիշում ենք թէ որպիսի ներքոյներ էին երգվում այդ ընդհանուր համաձայնութեան, և երգվում էին ոչ միայն կաշառակեր և անկաշառ մամուլի մէջ, այլ և պարլամենտներում, միևնույն արարական նստաբանների վրա: Խաղաղարար դիպումատեղ, պերճախօսութեան բոլոր գէղեղանքները, ամբողջականում էր իր ծառերի մէջ, որ եւրոպական կոնցրետը արեւելեան դործերի դիմաց—դա դարավերջին հրաշքն էր, մարդասիրութեան, քաղաքակրթութեան յաղթանակն է: Նա երաշխագրութիւն էր, որ համադամները այլ ևս չեն կարող յարուցանել արեւմտահեղութիւններ եւրոպայի մէջ, որ ոչ մի պետութիւն չէ կարող առաջ բաշել իր շահերը և այլն:

Եւրոպական կոնցրետը, ճիշդ է, դործեց: Այսօրում նա թղթերի մի ահագին կոյտ դրեց, հարստացրեց դիպումատեղի արեւելքի, այնպէս որ ապագայ հիւրընկալ պիտի հրձիլ, տեսնելով այդքան առատութիւն: Նա միայնակ նստաւոր ուղարկեց Կրեմլին փաթիկ, իր ամբողջ հեղինակութիւնը դործ դրեց, որ յոյն-թուրքական պատերազմը լինի մենամարտութիւն երկու կողմերի մէջ, առանց օգնականների: Այս ամենը կատարվում էր եւրոպայի անունով: Լաւ էր թէ վատ—այդ պետութեան մի պետութիւն չէր, այլ բոլոր մեծ պետութիւններն էլ համարաւորութիւնը:

Այժմ օր օրի վրա առատանում են ուրիշ տեսակ անդեկութիւններ. կոնցրետի անդամներից մէկը, Զերմանիան, սկսեց էր առանձին քաղաքականութիւնը: Ոչ ոքի, նոյն իսկ թուրքական լրագրողների համար այլ ևս զաղանք չէ, որ Կերմանիայի և Թուրքիայի մէջ այժմ հաստատված են բարեկամական սերտ կապեր: Բանը հասել է այն աստիճան, որ Եւրոպ-Գերմանիայի միջև լինում է յայտարարեց, թէ Վերմանիայի և Արեւելք-Համբուլի մէջ եղած բարեկամական կապերը այնքան ամուր են, որ գրաւոր դաշնակցութեան կարիք չէր կայ: Եւ

դա ճիշդ է: Դո՛ւն ամեն բանից պարզ երևում է, որ Կերմանիան խաղում է իր ստորական դերը. մնալով եւրոպական կոնցրետի մէջ, նա մի և նոյն ժամանակ պաշտպանում է Թուրքիան այդ կոնցրետի դէմ: Ինչպէս յայտնի է, Կերմանիան նախադասութեամբ, պետութիւնների համաձայնութեամբ, նշանակվում է գնդապետ Զերմանիայի Ուրեմի Կերմանիան էլ է առել իր համաձայնութիւնը: Բայց վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ սույն ժամանակ բոլոր է ուղղել կառավարութիւնների Զերմանիայի նշանակման դէմ և այդ բողոքին ոյժ են տալիս Կերմանիան ու Աւստրիան: Ի՞նչ պարզ և անաղարտ կերպով փայլում է Կերմանիայի վաղուց ծանօթ քաղաքական նստադրութիւնը: Կերմանիան կամենում է իր շնորհները թափել Թուրքիայի գլխին—այդ զաղանք չէ այլ ևս: Իսկ կոնցրետը, իսկ այն համարաւորութիւնը, որ մի Բողոքների, մի Սօցիալիստների, մի Համաժողովի կամ մի Բուլգարիների կարծիքով ներկայացնում էր քաղաքակրթութեան աշխարհի քրիստոնեական խղճի ամենափայլուն նշանը, քանակաւոր դարի արշաւարդ, — ո՞ր մնաց նա: Ամենքին յայտնի է, որ ուր կայ Կերմանիան, այնտեղ է և նրա պղծ—Աւստրիան: Ուրեմի եւրոպական նստադրութեան դէմ երկու դործիները լանդարված են:

Արդե՞ք կարող է մնալ այսօրվա ներդաշնակութիւնը: Ի՞նչ են այժմ մտածում կոնցրետի ներքոյներ սարքողները, կարգաւոր թիւերակի հիմնած սողունների բանալի: Գերմանական մամուլի միջոցով դատարարութիւնները այն մասին, թէ եւրոպական դործ չունի Թուրքիայի հետ, թէ նրան անսահման իրաւունք պիտի արժի իր դործերը կարգադրելու...

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՏԱՐԱՐՈՒՄ ՊԵՏԲ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՅՆԵԼ

Այսօր, թիֆլիսի քաղաքային դռման պէտք է ընկնի իր ծառայողների համար թոշակարկի հաստատուելու խնդիրը և կանոնադրութեան ծրագիրը: Քաղաքային ինքնակարգի մասին զանազան հաստատութիւնների մէջ ծառայողների վիճակը վաղուց յարուցել էր այդ խնդիրը և նա մինչև այժմ:

Գերմանական մամուլը վրա: Բայց երկրորդ հնդդին էլ նա չորսից հիսուսեւ: Նա ուղարկութիւն չէր դարձրեց, որովհետեւ նա էր միայն, որ կարծախնդր ու կրակ էր սպասում այնտեղից՝ այս մարդկանց սնուցանելու համար... Ի՛նչ, վերջապէս, նշան արաւ: Մի խումբ մարդիկ թափվեցան քահանայի վրա, բարձրացրին... Գործողութիւնը կատարվեց մի զգուշիկ դանդաղությամբ: Եւ երբ դաշնակցութեան վերջապէս մի կողմ քաշվեցան, վաղուց սուր ծայրին չամկում մարդը տիրեց ամբողջ շրջապատի վրա, նստածեց, ստույգ դարձրեց բոլոր լեզուները: Բայց որքան մեղմ ու անշարժ լինէր մեծաների այդ անապատում, մի հատ միմեանց, մի հատ միմեանց չէր լսվեց օդի մէջ: Կապած ձեռքերը սեղմված էին նրա մէջքին, աջ ոտը փայտի նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դառնում էր Գերմանիայի պատճառած մեծ վերքի վրա գործում էր սպիւնային, նա խլել էր այդ մարդուն հանգիստ մահվան գրկից և այժմ էլ սխալ շարժանքի իր պաշտօնը, որպէս զի ցցի մահը կատարել իր ստեղծել գործը պահանջ կարելի էր նման կայն էր ընկել: Այժմ էլ այդ ոտը վախճված էր համաշխարհային մէջ: Դա դաշնակցութեան անուղիղութեան նշան էր, միայն ուրիշ այն մտածանքով, որ այժմ էլ դա

ցել իմ ձեռքով: Այդ դործերը մէջ է այն բոլորի մէջ, ինչ որ ես լսել եմ կողմնադիր աւազակների մասին, ինչ դարձեցիք է միշտ մի հանդիմանք, այն, որ այստեղի աւազակները ամենին չեն համարում ներքին Ռուսաստանի և առհասարակ որ և է քաղաքակրթւած երկրի աւազակներին: Ռուսաստանում, բանաստեղծ Պրեշլենովի ասածի պէս, աւազակը մի քաղցած ու սառած դայ է, որ դուրս է գալիս իր որջից որս փնտռելու, մինչևեւ կողմնադիր դժուար է կարելի է ասել, մինչև անգամ անհասարակ է որոշել այն սահմանը, որ բաժանում է աւազակին ոչ աւազակից: Ես ձեռք կը պտտմամ երկու անձնաւորութեան մասին և կը խորհեմ, որ դուք ինչ պատասխանե՞ք աւազակ նրանք, ինչ հասարակութեան օրինակով անդամներ: Ահա առաջին անձնաւորութիւնը: Դա արարում է կողմնադիր զաւառում, որ ոչնչով չէ տարբերվում նրա միւս զաւառներից և որի անունը ես չեմ տալ: որովհետեւ ինչ այդ անձնաւորութիւնը և ինչ միւսները, որոնց անունն խոսելու եմ, կենդանի են: Այդ պարունդ այնպիսի ազդեցութիւն ունի դաւառում, որ կարելի է ասել, ինչ զաւառի կէսը նրան է պատկանում: Դա տարածվում է որոշակաւ տարբեր և ժողովուրդը վճարում է այդ տարբերութիւնը: Նշանակումը, քան պետական տարբերութիւնը: Այդ բաւական չէ, նա ձեռնարկ կը անի ինչպէս որոշել է իր հայտնաբերել (որովհետեւ կը չէ կարելի անուանել ժողովուրդը յարաբերութիւնը դէպի նա), որ բոլոր վեճերի ժամանակ իրան դիմեն և իրանից ստանան վճիռներ: Իր կարգադրութիւնները կատարել տալու համար նա ունի բազմաթիւ սպասարկներ, ու օրէն արեւն ու ինչպէս անհասարակ մեծ ազդեցութիւն: Ռուսականութիւնը ճանաչում է նրան, դիմել այն բոլորը որ եւ ձեռք յայտնեցի և վարվում է նրա հետ իրեն մի ազդեցիկ անձնաւորութեան հետ: Գաւառն ուղարկված բարձրաստիճան ընկիրդքը ինչպէս է նրա տանը: Առաջը խնդրեմ, ինչպէս պէտք է նախ ժողովուրդը այդ աղայի վրա կամ վերջապէս ինչպէս պէտք է մենք նայե՞ք նրա վրա, ինչ է նա՞ աւազակ է, ինչ է նա՞ այնպիսի խոսն, ինչպէս կային կողմնադիր ուսուցող տիրապետութիւնից առաջ, ինչն պէտք է նկատեմ, որ նա ոչ խոսն է, ոչ էլ խոսնորին ազդական: Ահա ձեռք և մի երկրորդ նշանանուն դէպք: Գուրջալու դիւղի մօտ մի բանաստեղծական ժայռի վրա բնակ կողմին է հաստատել Արքադանը: Դա ունի բազմաթիւ հարեւաններ, որոնք մեծ մասամբ Սիբիրից փախածներ են և նրա հրամանով կատարում են բոլորը, ինչ որ սովոր են կատարել աւազակները: Բայց նա ինչքան աւազակ չէ համարվում, մինչև որ մի պատահական դէպք նրան յանձնում է արդարադատութեան ձեռքը: Դա աղա է ոչ այնքան նշանաւոր, որքան առաջին դէպքում բերածն, բայց նոյնպէս հաւաքում է տուրքեր, նոյնպէս վայելում է յարգանք և նոյնպէս կշիռ ունի տեղական հարցերում: Ես պարզում եմ իր վրանը խիտ է գիւղական տանուտէրի վրանի մօտ և տանուտէրը պատկառանքով է վերաբերվում դէպի նա: Առաջը խնդրեմ, մինչև այն բանտարար պատահանքը, որ այդ

Ձը համարձակվելով խոսել նա խոսարկվեց դէպք իր կողմին նստում և մասով ցայց տուեց պայմանով դէպքը, որ ամեն ինչ տակն ու վրա էր դառած և կարծես հարկաւոր տեղից ձաքձքել էր ուղղում: Ամբողջ էլ տեսաւ խի նախատակը չը տեսաւ մարդկային հետաքրքրութեան այդ դրույթի անհամաստեղծութիւնը, այլ զգաց իր այրվող սրտով և չտալից թողնել իր դաժնեքները միմեկարարութեան այն վերջին նշանն էլ: Դա յետ գցեց իր գլուխը, դէպքը այլ եւ աշխարհին չէր երևում, յետո՞ւ էր երկնքին: Մարմինը հետզհետեւ թուլանում էր, նա առանց այդ էլ քաղաքակրթւած էր, ցցի սուր ծայրը պատուաւոր էր նրա փորտիքը և մի ապահ, ամենակալ կրակ սովորականից շատ լայն էր դեռնում վերքերի մէջ: Դա էր շտապել Սիբիրյանները...

Արքադան անցնում էր կէսօրվայ տեղից: Նրան դիմաւորում էր անդ մրցութեան դաշտը: Սարերը կուխ էին յայտարարել արևին: Նրանք այժմ ծխում էին մոլորաբար, հաւաքում էին իրանց բոլոր մշտնջող և մեծ մեծ յորձանքներով ուղարկում էին դէպի երկնքը, կարծես խօսք էին տուել միանգամից կրակի հրեղին գունդը և նրա համատարած սկիւ շողերը: Գլորյունները և ուսուցող ծովը արագ տարածվում էր, գրասկով երկնքի բոլոր բայ տեղերը: Դա կանոնաւոր պատերազմ էր մղում, գալարում, թեթեւաշարժ հոսանքները առաջապահ դիպելի պէս գրոհ էին տալիս և արդէն անցնում էին արեգակի վրայով, իսկ նրանց ետևից գալիս էին գանդալ և միա-

Արքադանին յանձնում է ինչից էլ ձեռքը, ինչ է նա՞ աւազակ, ինչ է մի ապահ միջնադարեան «բռնադատ» իրաւունքը: Երբեք անհասարակ աղքատացած բարձր նման, որ դրկվելով իր ժառանգական ամբողջ, բուն էր դնում մի ծայրի վրա և, սարսափ գցելով շրջակայ գիւղերի վրա, սուրբ էր հաւաքում նրանց բնակիչներին:

Ինչպէս տեսնում էք այդ երկու օրինակից, այն մեծ աղալ է և Արքադանի ու իր կայանում է ոչ թէ շրջապատող ժողովուրդի համակրութեան, այլ նրա երկնքի վրա: Կարող է արեւօք ժողովուրդը յանձնել իշխանութեան աւազակներին, ապաստարան չը տալ նրանց կամ վկայել նրանց դէմ դատարաններում, երբ որ դիմել, որ այդ աւազակները մեծ աղաների նոքարներ են, աղաների, որոնք ոչնչում չեն մեղադրվում, աղան են մնում և միշտ կարող են վրէժ հանել իրանց հօգուտների համար: Իմ կարծիքով աւազակութեան դէմ մաքառելը կողմնադիր շատ տխուր բան է դարձել այն հանգամանքի հետքից, որ ժողովուրդը չէ համարվում ինչ իշխանութիւնը աւազակներից դուրս է: Ապացուցե՛ք ժողովուրդին, որ այժմ իշխանութեան կողմն է և ոչ թէ դանդաղան մեծ աղաների ու Արքադանների և հաւատացած եղբ, որ ժողովուրդը ոչ միայն չի պատարար աւազակներին, ոչ միայն սուտ վկայութիւն չի տալ նրանց օգտին, այլ և ինքը կը յանձնի նրանց արդարադատութեան ձեռքը:

Գալով աւազակութիւնը կողմնադիր յարաբերութեան պատճառներին, ես կը խօսեմ նրանցից մէկի մասին: Իմ կարծիքով, Կապուստիկանը բան չէ առանց փոխութիւնների դրոշմը կողմնադիր կողմնադիր աւազակներից մեծ աղաներից մէկը: Կապուստիկանը, որոնք քաղաքակրթութեան հետքերը կրողներ են և տարածում են յանդիմանքները կողմնադիր պայմաններին անհամապատասխան միջոցներով: Այդ կողմից շատ խրատական է Կապուստիկանը, որտեղ աւազակութիւնը երբեք չէ պատահում: Կապուստիկանը կատարվում են, ի հարկէ, սպանութիւններ և գողցել ասելի յաճախ, քան ներքին Ռուսաստանում, որովհետեւ հարաւային աղբիւր ասելի տարբեր են, քան հիւսիսային բնակիչները, բայց այդ սպանութիւնները բոլորն էլ դրէ և այն տեսակներ են, որ օրենսդրութեամբ կոչվում են սպանութիւն՝ դրոշմած զայրացած և զրգոված վիճակում: Քրեական յանցանքները Կապուստիկան ինքն է ժողովուրդական դատարանը, որ վճռում է հարցերը տեղական սովորութիւններով, աղալ է մի քանի համաձայն: Այդ աղալների մէջ կան այնպիսի բաներ, որոնք մեղ խորթ, նոյն իսկ անարդար կը թուան, որոնք կը վերադառնան մեր քաղաքակրթութեան մեջ, բայց մի բան անուրանալի է, որ այդ սովորութիւնները տեղական կենսի ծրուկներ են, միանգամայն յարմարված են կենսի պայմաններին ու պահանջներին և ամենայնպէս կերպով ապահովեցնում են Կապուստիկան հասարակական խաղաղութիւնը: Վերջերք, օրինակ, սպանութիւն կան ի յայտարարել: Կան ինչի համար Ռուսская Правда-ի 120-րդ մի դուրը տարբերվում: Կան ինչ հրատարակվածը հե-

ծույլ կուտակումներ: Խոսում երկրի երեսին վաղում էին նրանց ստուգները: Կապուստիկանը այդ միջոցին սքանչելի խաղաղութիւն էր վայելում, այնտեղ երկնքի պարզ պարզում էր, քան տեղից ամպերը յամբնից աղալում էին դէպի արեւմուտը, դէպի կուխ դաշտը, դրանք պահտի օգնական գնդերն էին: Օրվայ միացրեք խում էր մատակարար իր ցուրտ ու խոնավ մթնոլորտ հետ:

Յանկարծ փայտի ծայրին շառված մարդը մի սաստիկ ցնցում դրոշմեց և դարձաւ խից ընդհանուր ուշադրութիւնը, նա լարեց իր բոլոր ջղերը, դարձաւ իր հաստատականութեամբ ձգեց իր կծկված իրանը, ուղղվեց և կուրծքը շուտ տուեց դէպի արեւելք: Դա մեծաուղի ծայրահեղ յանդիմանութիւն էր, որ ահ տարածեց մինչև իսկ Սիբիրյաններին շրջանում: Յանկարծութիւն, անհամարացութիւն այդ դարձաւ իր գլուխում մէջ անգամ... Այսպէս են մեծում հոկաները: Թէն այդ չարժանիքն նա կուտակեց իր փորտիքը, բայց էլ մեր ձայն չը հանեց: Կարծես բաւական էր, որ այժմ նայում էր երկնակամարի պայծառ ծայրին, ուղեց առաջ տանել իր աջ թիւը, բայց անհանդուր որ նա պիտի կապված է, երեք անգամ գլուխ տուեց անհոտ բարձրութեան: Ամբողջ վրա այժմ ընդհանուր մի գերբնական անհամար մեղ զգաց, երբ օդի մէջ հաստատ ու անշուրթ ձայնի տարածվեցան...

—Աղախը մեր երկիրը...
Դա աղալում էր, նա խօսում էր երկնքի հետ: Դա վերջին քահանայադրութիւնն էր, որ բա-

ւազվում է հասարակութիւնից, այսպէս ասած, զրկվում է օրէնքի պաշտպանութիւնից, բայց եթէ նա զայ իր թշնամու տունը, թշնամին պէտք է հովանաւորի նրան հիւրասիրութեան բոլոր նախապետական կանոններին համապատասխան: Ինչ կարող է լինել դրանից ասելի արդար և խելագիր: Ի՞նչ որ եթէ մարդասպանը գալիս է իր դռնի ազգականի մօտ, պարզ է, որ նա գալիս է հաշտվելու, ներողութիւն խնդրելու, հատուցումն տալու համար, գալիս է զղջացած և ուղղված: Իսկ ինչպէս ենք վարվում մենք նախօրինակ դէպքերում վրացիների և թուրքերի բնակած տեղերում: Գիշուք մէկը բռնի կերպով փախչում է իր սիրած օրիորդին կամ սպանութեամբ վրէժ է հանում իր թշնամուց, մենք նրան աքսորում ենք Սիբիր, նա այնտեղ պէտք է բնակվի, պէտք է բոլորովին փոխի իր կենսագաղափարները: Ինչ կարող է նա այդ անել կարող է հարաւային երկրի բնակիչը նոր կենսի սկսել այդ տարբերում, այդ ստանալիքում, այդ խորթ պայմաններում: Համարալի է, որ նրա միակ բաղձնը այժմ դառնում է փախչել Սիբիրից և վերադառնալ հայրենիք, որ բաւական հեշտ աջողութիւն է նրան: Ինչ պէտք է անի նա իր հայրենիքում, նա պէտք է ծածկվի կատաղաբանութեան աչքից, նա չէ կարող մարդկ օրինաւոր կենսաբան: Դա մի կը և մեծ հօգուտ դառնալ մի որ և է Արքադանի և կողմնադիր շրջակայ ժողովուրդին: Այդ այդպէս է լինում, որովհետեւ օրէնքը չէր համապատասխանում նրա աղալների, իսկ պատժել նրա կենսի պայմաններին: Այժմ երբ այդպէս ընդհանուր օրէնքները բաւական աղբիւր են կողմնադիր կենսի վրա, երբ կողմնադիր էլ բաւական են ինքնակրկին և քաղաքակրթութեան ազդեցութեան, ես չեմ առաջարկում վերականգնել տեղական աղալները, նրանք անցանքի են փախչում ինքնակրկին են դարձել, ես չեմ արտաքին նրանց, բայց կարծում եմ, պէտք է ակտիւսալ ժողովրդական դատարաններին: Վերջապէս թող գործադրեն ընդհանուր օրէնքները, բայց թող այդ օրէնքները դարձաւորեն իր նկատման, ուսուսանողական կենսից: Կարծում եմ, որ այդպէս աղալները, ժողովուրդի իրաւագիտական հայեացքները: Այս է իմ համոզմունքը:

(Կը չարոհանկի)

ՕՊԵՐԱՅԻՆ ՆԵՐՊԱՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐԸ

Հոկտեմբերի 24-ին թիֆլիսի Արքանական թատրոնում այս օգիտում առաջին անգամ ներկայացրին Վերդիի «Օթելլո» օպերան, որի հիւսիս ինչպէս յայտնի է, վերցրած է Շեքսպիրի յայտնի դրամայից:

Պատմիկը, որ կրթաշուրթիւնը արտայայտի այն բոլորը, ինչ որ կարողացել է արտայայտել Շեքսպիրի հանձնարել գրելը, կը նշանակի պատմիկը այն ինչ որ բարձր է կրթաշուրթիւնում: Բանաստեղծութիւնը և կրթաշուրթիւնը տարբեր ճանապարհներով և տարբեր միջոցներով են աղղում մեր հագու վրա: Բանաստեղծութիւնը դարձեցնում է մեր երևակայութեան մէջ պատկերներ և այդ պատկերների միջոցով զգաց-

րիք էր աղբիւրում աշխարհի համար: Այսպէս նա թուլացած ու գլուխը կախ դրեց աջ ուսի վրա: Այլ եւ կծկւաներ չը կային, մահը հանդարտ վերջացրում էր իր դործը...

Այս անգամ էլ ամբողջ անշարժ էր: Այժմ նրան չղթել էր գերբնական աչք: Այս վայրկեանից ցցի գլխին նստած նրա սուրբն էր: Ամբողջ առաջ այլ եւ մարդ չէր, այլ պաշտելի ոսկորներ, մանի լոյսերով և խոնկի ծխով ջերմանող համարյուններով և արտի հառաչանքներով: Դա փառաբանել ոսկորների ամեն մի կտոր և կուրարիք նրան երկնքի գահի առաջ՝ ցաւազար տանջվող աշխարհի համար բարեխօսելու: Բունութեան դռները միշտ ամբողջ տուրքերն են դարձել, դա արդար օրէնք է... Հաստա աղղ օթելի ամենահանդիմանաւոր նուրբագործման բուսական մարդկանց կոյտերի մէջ մի սրբազան ողբ ակնկէց: Դա անձայն էր առաջաւոր խորքի մէջ, եւ խուլ հեկեկանքներ դարձաւ, երբ անցած չարքից չարք, կամուրջներ գցեց կուտների վրայով, մինչև անգամ դիմեց դէպի բարձր, դէպի մէկը մի մեծ թուրք, նա չօչալեց բոլոր աչքերը, որոնք նայում էին սպանութեան...
Միտմանակ երեսն եկաւ մի ուրիշ հրաշք: Դա երկնքից նախատակի վրա կախող լայն չէր, դա փայտապատիկ չէր, ոչ արևի խաւարում և ոչ առաջապարակ էր և է գերբնական երևոյթ, որ պիտի վաւերացնէր ամբողջ վճիռը և հաստատէր ինչ երկնքն էլ ընդունում է որ սուրբ է այդ գահը: Դա մէկը պիտի լինի, որ կանգնած էր ամբողջ պարսպի վրա...

մուսնիներ, իսկ կրթաշուրթիւնը առաջ է բերում մեր մէջ արամադրութիւններ և այդ արամադրութիւնների միջոցով նրանց հետ զուգորդութիւն ունեցող մտապետներին: Կրթաշուրթիւնը առաջ է մարդկային հագու արտայայտութեան համար, քան բանաստեղծութիւնը, բայց իր սահմանափակ ապարդիւն երաժշտութիւնը այնպիսի առաւելութիւններ ունի, որոնցից դուրս է բանաստեղծի գրելը: —Կամօգիտորը, ամենից առաջ, կարող է թուրք լուրին իր մեղօղիանքով և ոչ մի բանաստեղծ իր թէկուզ ամենահանձնարել տոսաւարներով չէ կարող մրցել այդ կողմից նրա հետ: Համեմատել այն ներդրութիւնը, որ կարող է կրել սառը լուրը, այն ներդրութեան հետ, որին կենթարկվի գրելիք հիպոթեզային լուրը, —անկարելի է: Բայց դրանից՝ կրթաշուրթիւնը արամադրութիւնների լեզուն է, ոչ մի բան աշխարհում չէ կարող այնպէս զօրեղ կերպով աղղել մեր արամադրութեան վրա և ոչ արտայայտել արամադրութեան այնպիսի նրբութիւններ, ինչպէս որոշ հիւսիսների յաջորդական շարքը և միտմանակ հագու տարբեր ձայների ներդաշնակ խմբակցութիւնը:

Ար աստիճան է կարողացել օգտվել Վերդիի մեղօղիայի այդ առաւելութիւններից: Մեղ թուրք է, ասելի թիւ քան կարելի էր, ասելի թիւ քան կարողացել է օրինակ Գուստոն՝ «Պատմա-տուն»: Համեմատեցե՛ք, օրինակ, Մեֆիստոֆելին Կապուստիկան: Գուստոն Մեֆիստոֆելը զրաւակաւ ասելի կարող է համեմատվել Շեքսպիրի Կապուստիկան, բայց Գուստոն Մեֆիստոֆելը կրթաշուրթիւն անհամեմատ ասելի պարզ է բնութագրում մի տղայի կրթաշուրթիւնը խորակաւ, բայց մենք թող ենք տալիս մեղ ասելի որ Կապուստիկանը եղանակները և այդ եղանակներին դուրսից օրինաւորի նուազները ոչինչ բնորոշ բան չեն պարսկանում իրանց մէջ, չեն արտայայտում Կապուստիկան հաստատական և խորամանկ բնույթով ինչ, դուրս մարդապետութիւնը արհամարհանքը դէպի չըխաղաղորդիւնը, կրթա տանջանքները և դիւսական չարախնդարութիւնը: Այդ է պատճառը, որ Կապուստիկան օպերայում չէ աղղում մեղ այնպիսի արամադրութիւններ, որոնք առաջանում են մեր մէջ, երբ իրական կանգնած մենք տեսնում ենք Կապուստիկան անհամարութիւններ և խօսում նրանց հետ:

Կապուստիկանը ներկայացնող Վերդիյանով իր խաղով ասելի եւ նուազները այդ առանց այն էլ նստել դուրս բերված պատկերով: Օթելլո-Պերուր է Կեղեկանում Կապուստիկանը ընդհանուրապէս միջակ էին, շատ տեղ և թույլ: Գուցէ այդ բացարձակ է նրանով, որ այդ օպերան առաջին անգամն էր արվում այս օգիտում: Մենք ուրախ կը լինէինք, եթէ դրանով բացատրվէր և խօսի թուրքիւնը:

ՆԱՄՈՒԿ ԲԱՐՈՒՅ

Հոկտեմբերի 27-ին

Շարաթ, հոկտեմբերի 25-ին, ամառային կուրորի դաշինում տեղի ունեցած մեր քաղաքի ձայն:

Տեսել էր նա ամեն ինչ: Լսել էր աղօթարարի ուղղած աղաղակը և մասնակից էր ամբողջ արտասուալից վճռին: Բարձր և ուղղաձիգ է այն ժայռը, որ բնութիւնը տնկել է Աւետարանից մէջ իրեն մի փոքրիկ միջնաբերդ, բարձր էր և այն շրջապարբիւր, որ պահում էր միջնաբերդի դուռը: Այդ կրկնակի բարձրութեան վրա Գալիստին մեռնակ էր, անշարժ կանգնած, բարձրահասակ, տան և ութ տարիների մի ժողովարկիլ ստեղծագործութիւն: Կեղեկից, գլուխը միջից, հրաշալի օդաւին երևոյթ էր այդ դէպքը: Գլուխը թիւ կողացած, մտախոհ, ամբողջովին հայեացք դարձած: Ամեն ինչ—օղը, բարձրութիւնը, արեգակը դիւղգույն լոյսերը, որոնք արագ փոխանակվում էին ամպերի փախչող ստուգների հետ, շրջապատող հանդամանքները— դիւրակաւ գեղեցկութիւն էր թափում նրա վրա: Թուրք էր թէ բաղաձայնար երկրի արդարութիւնը այլ եւ ջախջախված, արնաքամ դիմել չէր, կարծես նրան աշտուղիկ էր դուրս գալ մարդկանց ոտները տակից, թողնել արամադրանքների միջնաբերդ և բարձր գնալ: Եւ անա նա հաստատվել է անմասնակից պատաւանդանի վրա և հանդէս է բերել իր ամբողջ չըքնաղութիւնը, անգութ և անողորմ, ինչպէս վայել է անպատեւած արտաբանին, նա նայում է դէպի ցած, տեսնում է և զգում: Թուրք էր թէ այժմ նա պիտի դառնէ, պիտի հաշիւ և պատասխան պահանջէ չարագործների այս հանդէսից:

(Կը չարոհանկի)

Типографія Канцел. Главнач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.